

BRIEF UIT DEN VREEMDE.

DE NEDERLANDSCHE ANTILLEN. II.

(MET PLATEN.)

De ziekenhuizen van Curaçao.

Plaat 156, 1. *Het St. Elisabeth's Gasthuis* (fig. 8); de bevolking van Curaçao is in grote meerderheid Katholiek, zoodat het geen verwondering behoeft te verwekken; dat het grootste ziekenhuis ter plaatse door religieusen wordt geleid. Het zijn de Franciscanessen van Breda, die ook de leproserie Zaquito en de vrouwenafdeeling van het Krankzinnigengesticht Rustoord Groot Kwartier voor haar rekening hebben genomen, en nu reeds 83 jaren op het eiland werkzaam zijn.

Het gouvernement heeft in het algemeen de politiek gevolgd, de ziekenverpleging aan het particuliere initiatief over te laten. Oudtijds was er te Willemstad alleen een militair hospitaal, waarin ook wel een enkele burgerpatiënt kon worden opgenomen. Toen evenwel gaandeweg de behoefte gevoeld werd aan een ziekenhuis voor de bevolking, ook voor de behoeftigen onder haar, werd het initiatief tot oprichting daarvan genomen door de geestelijkheid, die in 1855 erin slaagde, een bescheiden inrichting te openen. Gaandeweg breidde het huis zich uit, ook met steun van de Overheid en van particulieren en in 1905, bij het gouden jubileum, kon men tot het vormen van een moderne inrichting overgaan. Sindsdien volgden nog vele uitbreidingen, waarvan een der voornaamste zeker wel het Theresia-paviljoen (fig. 9) voor lijders en lijdresses aan tuberculose is. Het militaire hospitaal werd inmiddels opgeheven en het gouvernement sloot met de leiding van het hospitaal contracten voor de verpleging van de verschillende categorieën van gouvernementspatiënten: ambtenaren, politiebeambten, behoeftigen en zoo voort. Dit systeem is ook vrijwel overal elders toegepast; alleen de kleine eilanden Saba en St. Eustatius hebben gouvernementsziekenhuizen, welke intusschen meestal leeg blijven. Op de 4 andere eilanden vindt men de verpleging in handen der religieuze zusters, op kosten van den staat, volgens de met elk ziekenhuis gesloten contracten. De behandeling geschiedt steeds door de gouvernementsgeneeskundigen.

Plaat 156,
fig. 9.

Het St. Elisabeth's Gasthuis biedt thans plaats aan 380 patiënten met inbegrip van die der klasse-afdeeling, waar de particuliere artsen der stad hun patiënten kunnen behandelen. Men beschikt onder andere over een modern uitgeruste operatiekamer, waar collega HUGENHOLTZ druk bezet is, een Röntgeninstallatie voor diagnostiek, en sinds kort is men er ook geoutilleerd voor speciaal-internistische onderzoekingen, ten bate der patiënten van collega VAN DER SAR. De hierbij gevoegde luchtphoto geeft (fig. 8) een aardig overzicht van het ziekenhuiscomplex.

2. *De leproserie.* Oorspronkelijk was deze inrichting vlak bij den havenmond gevestigd, op het zoogenaamde Rif, tot de orkaan van 23 September 1870 het toenmalige gesticht wegvaagde, waarbij 3 van de 4 zusters verdronken.

Daarna werden leprozen en krankzinnigen samen (!) verzorgd in Monte Cristo, tot in 1881 de scheiding kwam; het terrein Zaquito werd bestemd tot leproserie, Monte Cristo bleef voor de krankzinnigen. Het oude Zaquito was een verzameling oude krotten, maar in den loop van 1936 tot 1938 werd alles vernieuwd, en zoo staat er nu een keurige nieuwe leproserie, voortreffelijk ingericht, even voortreffelijk beheerd door 6 zusters (fig. 10).

Plaat 156,
fig. 10.

Curaçao heeft in zijn verordening op de besmettelijke ziekten bepaald, dat elk bekend geworden geval van lepra moet worden aangegeven en dat leprozen afzonderd moeten worden. Een commissie van drie geneeskundigen onderzoekt de patiënten, ook neusslijm en prikkelserum, en bij positieve bevinding vaardigt de gouverneur, op advies der commissie, het besluit tot afzondering uit. Dit is een hard vonnis, want de er door getroffen verdwijnt achter de muren der leproserie, terwijl de kans op herstel niet groot is.

Een gouvernementsgeneeskundige, thans de internist VAN DER SAR, past de gebruikelijke therapieën toe: chaulmoogra-praeparaten, vitamines (betaxine), zonlicht, koolzuursneeuw en behandeling van bijkomstige ziekten, om meestal tot de teleurstellende ervaring te komen dat elk nieuw aangewend middel eerst prachtig schijnt te helpen, en dan ineens in werkzaamheid vermindert.

Toch komt het voor, dat de behandeling succes heeft: post aut propter? De patiënt, wiens lijden tot de „burnt out cases” lijkt te behooren, komt in een afzonderlijke afdeling, waar hij niet meer in contact is met de andere verpleegden. Regelmatig wordt onderzoek bij hem verricht, klinisch en microscopisch, en indien in 3 jaren geen bacillen zijn aangetoond, wordt hij, op advies van een geneeskundige commissie, aan de maatschappij terug gegeven, onder regelmatige contrôle van den betrokken gouvernementsgeneeskundige. Helaas, deze gunstig verloopende gevallen zijn zeldzaam en het gebeurt ook, dat de zoo lang negatief geblevene, thuis het niet zoo goed hebbende als in de leprozerie, na eenigen tijd weer bacillen krijgt en dus weer naar de inrichting wordt gezonden.

De patiënten, thans 18 in getal, zijn bijna allen gekleurd; een enkele blanke Sabanees maakt een uitzondering. Elke lijder bewoont een eigen paviljoentje met afzonderlijke gemakken en heeft een tuintje (hier „hofje” genoemd), dat hij naar verkiezing kan bewerken. Doch slechts een enkele heeft hier plezier in: de meeste mannen verwaardigen zich zelfs niet, hun eigen kamer in orde te houden; zij gebruiken daartoe een bediende van het gesticht. Bij de vrouwen is het iets anders: die houden haar eigen kamer schoon, helpen in de linnenkamer, en zoo voort.

De verpleging en de dagelijksche behandeling geschieden door 6 zusters, die met pijnlijke nauwkeurigheid ervoor zorg dragen, dat de kans op besmetting zoo gering mogelijk is: dubbele keukens, dubbele linnenkamer, eigen eetgerei, strenge afscheiding. Dit alles en nog veel meer wordt met discipline gehandhaafd, vooral sinds een der zusters als slachtoffer der ziekte viel. Ik bezocht deze levende (voor de maatschappij echter reeds doode) getuige van de gevaren van dit liefdewerk aan haar ziekbed, waaraan een tijdelijke verergering der kwaal haar kluisterde. Blijmoedig draagt zij haar lot en even blijmoedig gaan de andere zusters door met het werk.

Maar niet alleen de verpleegsters in dit isolatie-oord zijn opgewekt; de patiënten zijn het ook, in verrassende mate. Komt dit, doordat de gekleurde een ander zieleleven heeft dan de blanke? Wie weet, maar men huivert bij de gedachte, zelf tot een dergelijk „leven” veroordeeld te kunnen worden en men verwonderd zich dat een geheele groep patiënten, meerendeels reeds sinds jaren opgesloten en niet afgeleid door den zegen van den arbeid, zóó vriendelijk lachend den zeldzamen gast begroet.

Lepra is gelukkig voor het geheele gebiedsdeel Curaçao geen groot probleem, zooals het bij voorbeeld wel voor Suriname is. Dit laatste land kent op 150.000 zielen ongeveer 1000 leprozen, dat is 1 op de 150 inwoners; de helft hunner is geïnterneerd. Curaçao telt op 100.000 inwoners 18 leprozen, dus 1 op ruim 5000. Het is mogelijk, zelfs waarschijnlijk, dat er eenige gevallen nog niet herkend zijn, doch groot kan hun aantal niet zijn. Er wordt weliswaar niet in het bijzonder naar lepra gezocht, doch de bevolking kan hier te lande zeer gemakkelijk kosteloze geneeskundige hulp van landswege krijgen; zij is daarop in het algemeen ook zeer gesteld, zoodat niet vele gevallen verborgen zullen blijven.

3. *Het krankzinnigengesticht Rustoord.* Vier kilometer buiten de stad, aan een zijweg van den grooten weg om het Schottegat, prijkt sinds een paar jaren het krankzinnigengesticht, gebouwd op een terrein der voormalige plantage „Groot Kwartier”.

Zooals ik bij de leprozerie vermeldde, werden leprozen en zielszieken vroeger samen „verpleegd”, maar ook na de scheiding kon Curaçao zich nog niet erg beroemen op de huisvesting der laatste categorie. Het gelukte pas een paar jaren geleden, ruim 2 ton op de begroting te bestemmen voor een behoorlijk gesticht, en collega VAN LIENDEN mocht de voldoening smaken, zijn patiënten van de verzameling oude krotten, die het gesticht Monté Cristo vormden, te zien verhuizen naar het nieuwe gesticht, dat van verre reeds een prettigen indruk maakt (fig. 11).

Sinds één jaar werkt de psychiater DE REGT hier, en al heeft zijn voorganger ook de spits afgebeten, er blijft voor hem nog genoeg te doen. Daar is de verpleging; aan den vrouwenkant is deze goed te noemen, daar religieuze zusters der Dominicanessen van Breda er het heft in handen hebben. Maar aan den mannenkant is men helaas nog lang niet zoo ver; daar zijn, onder leiding van een gediplomeerden hoofdverpleger, alleen „oppassers” beschikbaar, ongediplomeerden, wier goede wil niet evenredig is aan hun vakkennis. Gelukkig is ook hier verbetering aanstaande: men onderhandelt met fraters in Nederland van een orde die méér gestichten verzorgt. Hopelijk wordt het voor hen bestemde huis spoedig gebouwd, zoodat niet lang meer gewerkt behoeft te worden met de ongediplomeerde hulpkrachten, welke nu nog onmisbaar zijn.

De asyleeringscoëfficiënt van zielszieken in Curaçao is iets lager dan die van Nederland, n.l. 23—24 per 10.000; in Nederland 29.9. De bevolking van het gebiedsdeel stijgt snel, en zoo vermeerderd ook het aantal opgenomenen. Daardoor is een nijpend plaatsgebrek ontstaan, alleen door bijbouwing te verhelpen. Hopelijk wordt spoedig daartoe besloten.

Het sanatorium Het Groene Kruis. In 1914 ontstond bij de niet-katholieke bevolking van Curaçao de behoefte aan een neutraal ziekenhuis, naast het St. Elisabeth's Gasthuis. Het initiatief tot de oprichting werd genomen door den toenmaligen arts VAN DER VEEN ZEPPENFELDT, en met behulp van onder andere de Protestantsche Gemeente kon in 1915 het eerste bescheiden begin worden gemaakt. Hoe bescheiden het was, kan het beste hieruit blijken, dat men de aanstelling van verpleegsters met diploma's nog niet noodig oordeelde: eenige dames stelden zich voor de verzorging beschikbaar. Dit naieve systeem kon natuurlijk niet lang gehandhaafd worden, en men moest al gauw overgaan tot uitzending van gediplomeerd personeel uit Nederland. Men deed dit echter blijkbaar niet al te deskundig, zoodat spoedig gegronde klachten kwamen over het gehalte der zusters. Eindelijk, in 1923, kwam men in aanraking met een erkende werkkraft, een Duitsche verpleegster, werkzaam in Columbia; van haar ging de roep uit, dat zij in staat zou zijn orde te scheppen waar dit noodig was. Zij werd tot directrice benoemd en inderdaad gelukte het haar, geleidelijk belangrijke verbeteringen in de verpleging aan te brengen. Zij liet Duitsche verpleegsters uitkomen, zoodat het verplegende personeel van het sanatorium tot 1937 geheel uit Duitsche zusters bestond.

Ook dit leidde echter op den duur tot ongewenschte toestanden en bovendien werd het toch te gek geoordeeld, dat men in een Nederlandsch gebied niet in staat zou zijn, op geschikte Nederlandsche krachten de hand te leggen; sinds 1937 wordt daaraan gewerkt, en thans zijn er alleen Nederlandsche verpleegsters. De uitzending geschiedt door een comité, hetwelk enge relaties heeft tot de diaconessenwereld; zoo trof ik bij mijn bezoek zoowaar een verpleegster aan, mij welbekend uit den tijd, toen zij aan het zendingshospitaal Immanuel te Bandoeng werkte; de eerste kracht, welke uitgezonden werd, was Zr. DERSJANT, sedert 1937 directrice.

De aanvankelijk bescheiden opzet moest ook daarom verruimd worden, omdat de olie-industrie zich weldra op het eiland vestigde, geleidelijk met zich medebrengende een staf van employé's, werklieden en hun gezinsleden, tezamen in den loop der jaren gegroeid tot ruim 12000 zielen. De directie der Curaçaosche Petroleum Industrie Mij. interesseerde zich voor het sanatorium, besloot niet zelf nog een hospitaal te bouwen, doch gebruik te maken van de bestaande inrichtingen.

Voor al het sanatorium trok profijt uit dezen toevloed van nieuwelingen, allen in dienst eener groote maatschappij; deze laatste gaf ook moreelen en geldelijken steun, en zoo kon men geleidelijk gaan verbeteren en vergrooten, zoodat de capaciteit nu ongeveer 120 bedden is. Helaas was inmiddels gebleken, dat het ziekenhuis werd ingebouwd, goedgeels door woningen van lieden, wier onmiddellijke nabijheid voor zieken ongewenscht is; talrijke krotten van negers leunen als het ware op het ziekenhuisgebouw, met de voor hygiëne en rust onvermijdelijke kwade gevolgen.

De regenten van het sanatorium staan nu voor de moeilijke vraag, wat te doen:

ter plaatse verbouwen en zooveel mogelijk uitbreiden, ten einde in de behoefte aan ziekenhuisruimte voor de niet-katholieken en voor de olie-employé's te voorzien, of wel zeer diep in de beurs tasten en op een geheel nieuwe plaats een flink nieuw gebouw (d.w.z. een geheel complex van gebouwen) neer te zetten.

Terwijl ik dit schrijf, beraadslaagt men nog; de moeilijkheid ligt ten deele hierin, dat niemand weet, hoelang de olie nog voor de welvaart van dit gebied zal zorgen. Optimisten vragen: waarom zouden ze weggaan? Pessimisten zeggen: over enkele jaren is het misschien uit met de olie, namelijk als de produceerende landen een houding gaan aannemen gelijk onlangs Mexico deed. En inderdaad: gaat de olie eens weg, dan is zulk een groot ziekenhuis voor het eiland niet meer noodig, en voor Protestantsch Curaçao een blok aan het been geworden.

Het sanatorium staat onder het bestuur van eenige regenten; de dagelijksche leiding is toevertrouwd aan de verpleegster-directrice, zoodat men geen geneesheer-directeur heeft, tenminste nog niet, want ook hier wordt verandering van politiek overwogen. Tot nu toe wordt het sanatorium geëxploiteerd als een kliniek, waar iedere te goeder naam en faam bekend staande arts toegang heeft.

Zoowel het St. Elisabeth's Gasthuis als het sanatorium zijn steeds volledig bezet; het eerste vooral door gouvernementspatiënten, het tweede vooral door die van de olie-industrie.

Daarnaast vindt men in Willemstad nog een kleiner particulier ziekenhuis, eigendom van den hier gevestigden arts P. H. MAAL; het is de Thelma-Kliniek, plaats biedende aan ongeveer 40 zieken. Dit is dan ook alles, wat men op ziekenhuisgebied op het eiland aantreft; buiten Willemstad is er niets, letterlijk niets.

Dit geldt trouwens niet alleen voor ziekenhuizen: men kan hier nooit eens een week-einde buiten de stad in de zoo schilderachtige „knoekoe" doorbrengen, daar logeergelegenheden ontbreken. Zoo is er geen gelegenheid, in den echten zin des woords met vacantie te gaan, er eens uit te breken. Alleen de zeer enkelen, die over voldoende middelen beschikken om een paar weken in het hooggelegen Caracas (Venezuela) te gaan logeeren of om per schip een rondreis te maken langs de Centraal Amerikaansche havens, nemen hier vacantie; de anderen dienen het heele jaar door, en doen dat eenige jaren achter elkaar. Voor de landsdienaren bestaat de mogelijkheid, de wettelijk toegestane jaarlijksche vacaties op te sparen, en in plaats daarvan na 4 of 5 jaren 4 maanden buitenlandsch verlof te nemen; men krijgt dan bijna het volle salaris toch uitbetaald, doch moet de reis zelf bekostigen. Dit systeem kan men hier begrijpen: ik zou niet weten, waar ik hier 2 of 3 weken vacantie zou moeten doorbrengen!

EEN BEZOEK AAN BONAIRE.

Bonaire is het eenige der drie Benedenwindsche Nederlandsche Antillen, dat niet rechtstreeks deelt in de welvaart, welke de olie-industrie bracht. Zijdelings plukt de bevolking er wèl de vruchten van, door vermeerderde werkgelegenheid op Curaçao en Aruba, en doordat voor de enkele producten van den bodem wat betere prijzen kunnen bedongen worden. Maar helaas, die voortbrengselen zijn niet vele, en zoo moeten de bijna 6000 eilandbewoners het voornamelijk hebben van den verkoop van wat geiten, geitenmest, houtskool, van de vischvangst en van den uitvoer van dividivipeulen en van aloë, waarover ik het reeds eerder had.

Overigens levert de bodem van Bonaire niet veel op; of dit een gevolg is van indolentie der bevolking, een menging van negers en indianen met een kleinen blanken inslag, kan ik niet beslissen. De bodem is zeker niet ideaal, maar de resultaten van enkele pioniers bewijzen, dat met ijver en volharding toch wel méér te bereiken is, dan men op het eerste gezicht van het dorre, vooral met cactus prijkende landschap zou gelooven. De heer GERHARTS kweekt met succes allerlei groenten, heeft een veestapel van Hollandsche koeien met een behoorlijke melkproductie, al zou een Hollandsche boer vermoedelijk zijn neus ophalen voor de armzalige 7 tot 10 liter melk per koe per dag. Maar . . . zulk een pionier is dan ook nacht en dag in de weer om zijn personeel te controleeren, om vele werkjes zelf te doen, en dat is nog niet het ideale bestaan voor den Bonaireaan, die er de voorkeur aan geeft

geiten in half wilden staat te fokken, en eenige ervan te vangen voor den verkoop, als hij geld noodig heeft.

Gelukkig verbouwt de bevolking nog vrij veel het bekende kafferkoren (sorghum), in tegenstelling met Curaçao en Aruba, waar de hooge loonen in de olie-industrie de verwaarloozing van het land ten gevolge hadden. Het volksvoedsel hier te lande is de „foenzji”, een stijve brij van maismeel en genuttigd met suiker of met groenten, vleesch en zoo voort. Vroeger werd de foenzji bereid van eigenverbouwd kafferkoren, op deze eilanden kleine mais genaamd; nu de menschen in de industrie hooge loonen kunnen maken, wordt de landbouw verwaarloosd, en men importeert in groote hoeveelheden geel maismeel uit Amerika, ter bereiding der foenzji.

En ziehier, hoe averechts de industrie de zegenrijke vitamineleer toepast! Iedereen is, dank zij de popularisatie der wetenschap, „vitamine minded” geworden; de markt verlangt vitaminepraeparaten, en de industrie levert deze, door ze aan de mais te onttrekken. Het onvolwaardig geworden maismeel wordt aan Curaçao geleverd; de bevolking krijgt last van hypovitaminose, en het gouvernement tracht hieraan tegemoet te komen, door via de schoolvoeding vitaminetabletten te distribueeren, wellicht voor een deel afkomstig van hetzelfde onvolwaardig gemaakte maismeel. Zoo komen de beide bestanddeelen weer tezamen, *étonnés de se trouver ensemble!*

Maar Bonaire is nog voor een groot deel aan eigen kafferkoren en aan foenzji, bereid uit den fijngewreven geheelen korrel, trouw gebleven, en als de oogst door droogte niet mislukt (een enkele maal komt dit helaas voor!), heeft het gezin voldoende voorraad tot den volgende oogst. Op een der dagen van mijn bezoek werd juist hier en daar het oogstfeest gevierd. Vrienden en burens komen bijeen, in de hand een bundel maiskolven, met bloemen versierd. Op de maat van een trommel, bijgestaan door een primitieve harmonica, een koehoren, een ijzeren buis en een schop, waarop rhythmisch geslagen wordt (zijn negers niet verzot op rythme?) heft men een eentonig lied aan, onderwijl op de plaats heupwiegende en stampende bewegingen makende. De voor rythme zoo gevoelige bevolking moet langzamerhand door de trommel opgezweept worden, en nu en dan gaat de rhumflesch rond. Hoe zoo'n feest afloopt, is me niet bekend, want mij ontbrak de tijd tot het verder bijwonen daarvan; in elk geval bood men ook den vreemden gast gulhartig de flesch aan!

Als het feest afgelopen en de kater doorstaan is, kan men aan de verwerking van de maiskorrels gaan denken. Hier en daar worden deze nog tusschen twee steenen in hun geheel fijngewreven, doch meestal weet men gebruik van windmolens te maken. In ieder geval wordt de geheele korrel tot foenzji verwerkt, een uitmuntend volksvoedsel.

Bonaire telt één geneeskundige, één gediplomeerde verpleegster, één dito vroedvrouw (in Heerlen opgeleid) en één ziekenhuisje. Deze eenlingen tezamen slagen er wonderwel in, ziekte en sterfte binnen vrijwel normale grenzen te houden: de verspreide bewoning draagt er natuurlijk veel toe bij, epidemieën te bedwingen.

Het eiland zou geen behoorlijk bestaan kunnen opleveren aan een arts in vrij beroep, want het aantal gezinnen, in staat en bereid om geneeskundige hulp te betalen, is gering. Zoo plaatste het gouvernement hier een gouvernementsgeneeskundige, in de persoon van collega ENGELBRECHT, Surinamer van geboorte en in Paramaribo aan de geneeskundige school opgeleid. Sinds dien behaalde hij in Leiden zijn artsdiploma; hij verzorgt Bonaire sedert 6 jaren.

Sinds 1½ jaar is er ook een gouvernementsvroedvrouw, van Curaçao geboortig. Haar komst maakte een einde aan de obstetrische alleenheerschappij der bevolkingsvroedvrouwen (in den Oost zouden wij deze doekoens noemen) en met velerlei ellende (onder andere tetanus neonatorum) is het nu gedaan.

Het ziekenhuis wordt gedreven door twee zusters van het klooster Mariadal te Roozendaal; de nette doch vrij primitieve inrichting was door de 26 patiënten, die er tijdens mijn bezoek lagen, overvuld en met loopt men plannen rond tot stichting van een nieuw ziekenhuis, ook omdat het tegenwoordige gebouw, oorspronkelijk een simpel woonhuis, voor het doel minder geschikt is. In spoedgevallen beschikt

men over het modernste aller vervoermiddelen, een vliegtuig der K.L.M., op Curaçao gestationneerd; daar de vlucht slechts 30—40 minuten duurt, is de patiënt met ileus of perforatie binnen 2 uren na ontvangst van het telegram aan een der Curaçaosche ziekenhuizen afgeleverd.

De gunstige stand der openbare geldmiddelen van het „gebiedsdeel” Curaçao maakte de laatste jaren allerlei sociale maatregelen mogelijk, waaraan men vroeger niet denken kon, en waartegenover de Oost-Indische arts nog wat onwennig staat. Zoo kent men sinds korten tijd een schoolarts, en zoo wordt ook op de scholen van Bonaire aan arme, ziekelijke en/of ondervoede kinderen schoolvoeding gegeven: de daarop betrekking hebbende begrootingspost heeft tot titel: „Maatregelen ter bevordering van het schoolbezoek”. Een sympathiek denkbeeld, doch het is mijns inziens de vraag, of men ermede op den goeden weg is. Principieel is dit de vraag, want de bekende zorgeloosheid der gekleurde bevolking wordt erdoor in de hand gewerkt, en het komt bij voorbeeld voor, dat een kind, door den staat van voedsel voorzien, den van moeder meegekregen en voor aankoop van voedsel bestemden stuiver aan snoepgoed verdoet, of eenvoudig geen stuiver meer meekrijgt!

Of het doelmatig is, als schoolvoeding voornamelijk geïmporteerde voedingsmiddelen te verstrekken, namelijk gecondenseerde melk, wittebrood en blikboter, is een tweede vraag; zonder voorbehoud kan men het echter eens zijn met de uitdeeling van vruchten, namelijk bananen en limoentjes.

ARUBA.

Niet alleen Curaçao, ook Aruba is aangeraakt door den olie-tooverstaf; tien jaren geleden was het een stil-vergeten eiland, waar 9000 menschen een eenvoudig leven sleten. Maar ziedaar: Venezuela wordt als olieproduceerend land ontsloten en de Standard Oil Cy vestigt er een geweldige raffinaderij, gelijk de Shell dat reeds in 1917 op Curaçao deed.

Sinds dien maakt Aruba een min of meer Amerikaansch aandoende ontwikkeling door, want het bedrijf der Standard, de Lago Oil & Transport Cy, nam een groote vlucht, terwijl daarnaast ook de Shell een kleinere raffinaderij liet stichten door een dochteronderneming, de Arend Petroleum Mij. Deze is vlak bij Oranjestad, de hoofdplaats van het eiland, gelegen, de Lago aan het andere eind, bij de snel grooter wordende plaats St. Nicolaas.

Van 9000 sprong de bevolkingssterkte op 30.000 (van 40 nationaliteiten!) en het is begrijpelijk, dat deze toevloed van menschen zoowel de werkgevers als het bestuur voor groote moeilijkheden plaatste, moeilijkheden op elk gebied, ook op dat der openbare gezondheid. Men verkeert er nog in den overgangstoestand; naast moderne asphaltwegen vindt men krotwoningen. Dit is in het bijzonder het geval in St. Nicolaas, waar een paar duizend gekleurde werklieden der Lago met hun gezinnen, afkomstig van alle denkbare eilanden en landen der Caraïbische zee, met 4 tot 6 gezinnen huisjes bewonen, welke net toereikend zijn voor één gezin. Maar het bestuur is ijverig in de weer, bijgestaan door de Lago, hierin verbetering te brengen. Binnen korten tijd zullen zoo huisjes gebouwd zijn, en dan zal het mogelijk zijn, over te gaan tot onbewoonbaarverklaring der ergste krotten.

Aruba heeft drie geneeskundige diensten, namelijk die van het gouvernement en van de twee oliemaatschappijen. Het gouvernement beschikt over drie geneeskundigen en twee vroedvrouwen; de zieken worden opgenomen in het San Pedro de Verona hospitaal te Oranjestad, onder leiding der Dominicanessen van Voorshoten; helaas is deze orde niet bij machte voor voldoende gediplomeerde verpleegsters te zorgen, weshalve thans onderhandelingen gaande zijn, de zorg voor deze zieken toe te vertrouwen aan een Duitsche geestelijke orde, welke wèl het noodige aantal gediplomeerden kan garandeeren.

De Arend Petroleum Mij., van bescheiden omvang, heeft een aan de behoeften aangepast aardig klein ziekenhuis; haar arts, collega HARMSSEN, is tevens chirurg voor het gouvernement, en opereert als zoodanig in het San Pedro hospitaal.

De Lago bouwde net een fraai, in sommige opzichten weelderig ziekenhuis, waar plaats is voor ongeveer 100 patiënten. Chef-arts is de Duitsch-Amerikaan dr. SAND-

voss en verder zijn er twee Amerikaansche en drie Nederlandsche artsen werkzaam; een hunner was met verlof, doch de andere twee kon ik ontmoeten. De werkzaamheid der 3 buitenlandsche artsen berust op de bepaling, dat buitenlandsche maatschappijen ten behoeve van hun buitenlandsche employé's niet van de diensten van Nederlandsche artsen gebruik behoeven te maken. Het is schrijver dezes niet bekend, of in andere landen Nederlandsche maatschappijen ook wel eens van dergelijke vriendelijkheden (welke mijns inziens overigens gewaardeerd kunnen worden) kunnen profiteren!

De echte Arubaansche bevolking, welke langzamerhand in de minderheid komt door den toevloed van vreemdelingen, is duidelijk verschillend van de Curaçaosche. Men vindt er weliswaar vele blanke families met Nederlandsche namen evenals op Curaçao, en iedereen is op de een of andere manier bloedverwant! Collega ARENDS vertelde mij, dat er een paar jaren geleden 125 min of meer verre neven en nichten van zijn naam waren; sinds dien had hij het niet meer bijgehouden! Maar dan is er een gekleurde bevolking, welke niet met neger- doch met indianenbloed vermengd is en dus een geheel ander type toont dan de overeenkomstige Curaçaoenaar.

De Arubaan is nog zeer aan den bodem gehecht en bewoont daarom graag het platteland; de stijgende welvaart komt duidelijk uit in het welverzorgde woningtype, waarmede het eiland bezaaid is.

Aruba is het eenige eiland van de groep der Nederlandsche Antillen, waar in beteekenende mate sporen gevonden zijn van de oorspronkelijke bevolking, de Caribische indianen. Op 27 plaatsen zijn oude inscripties gevonden, en reeds omstreeks 1840 werden urnen, inhoudende schedel- en andere beenderen, in de voormalige indiaansche kampen te Santa Cruz en Savonet opgegraven.

Omstreeks 1880 was pastoor VAN KOOLWIJK als zoodanig ter hoofdplaats Oranjestad werkzaam; aan hem danken wij eenige systematische onderzoeken en de beschrijving der resultaten daarvan in deel VI van het *Tijdschrift van het Aardrijkskundig Genootschap*. Hij groef verscheiden urnen met skeletten op, eveneens te Santa Cruz, en zond een fraai exemplaar naar het Rijksmuseum voor Oudheden te Leiden, hetwelk dit, met andere ethnographica, van de West-Indische eilanden afkomstig, afstond aan 's Rijks Ethnographisch Museum aldaar. Vier der in zulke urnen gevonden schedels zijn beschreven door T. A. KOEZE 1); zijn monographie was de eerste beschrijving van Caraïben-schedels.

De in 1883 opgegraven en te Leiden bewaarde urn (eigenlijk moet men spreken van een dubbele urn, want er werden steeds twee urnen gebruikt, de onderste recht op geplaatst, de bovenste omgekeerd daarop) werd slechts 15 tot 16 cM. diep onder het maaiveld gevonden. Het geheele stel was 142 cM. hoog en het lijk werd erin bevonden recht op, in hurkende positie. Dit was blijkbaar de gewone wijze van begraven bij de Caraïben, want steeds werden en worden nog thans een enkele maal dergelijke urnen gevonden, soms ook een skelet zonder de omhulling van een urnenpaar. Een aantal jaren geleden kon men op Aruba in sommige gezinnen nog water-vaten vinden, die niet anders waren dan zulke opgegraven urnen.

Toen eenigen tijd geleden in de buurt van Santa Cruz weer een gaaf urnenpaar (Plaat 157, was opgegraven, zorgde de tegenwoordige pastoor der plaats voor een zorgvuldige fig. 13 en 14-bewaring in het lijkenhuis van het kerkhof der plaats (fig. 13 en 14). Hoe oud deze vondsten zijn, durf ik niet te schatten, en KOEZE laat zich er niet over uit; men zou ze praehistorisch kunnen noemen, want voor Aruba begint de historie pas in de 17de eeuw!

OP REIS NAAR DE BOVENWINDSCHE EILANDEN.

Op ongeveer 1000 KM. ten Noord-Oosten der Benedenwindsche eilanden liggen de drie Bovenwindsche Nederlandsche Antillen: St. Maarten, Saba en St. Eusta-

1) *Mittheilungen aus dem Niederländischen Reichsmuseum für Völkerkunde*, Serie II, No. 9: Beiträge zur Anthropologie, Ethnographie und Archäologie Niederl. West Indiens. Feestgave, namens de Nederlandsche Regeering aangeboden aan het 14de Internationale Amerikanisten Congres te Stuttgart. Haarlem, H. KLEINMANN & Co, 1904.

tius; eigenlijk zijn het er slechts twee-en-een-half, want de noordelijke helft van St. Maarten is Fransch bezit. Tot voor eenige jaren was het een heele onderneming, deze eilanden te gaan bezoeken, want de reis per schoener nam ettelijke weken in beslag. Sinds het gouvernement echter aan de Koninklijke Nederlandsche Stoomboot-Maatschappij een subsidie verleent voor het onderhouden eener geregelde verbinding, vaart het kleine stoomschip „Baralt” iedere 14 dagen erheen, en kan men in 10 dagen alle drie de eilanden bezoeken, met een verblijf van een etmaal op de reede van het Britsche eiland St. Kitts op den koop toe.

Op Zaterdagmorgen vaart men het mooie Schottegat van Curaçao uit, dienzelfden middag bereikt men Bonaire, waar een paar uren gelost en geladen wordt. Dan begint de oversteek, tegen een stijven passaatwind in, die hooge eischen aan de zeebeenen van den passagier stelt, en Dinsdagmorgen wordt ter reede van St. Maarten geankerd.

De hoofdplaats van het Nederlandsche gedeelte heet Philipsburg; zij is een dokter rijk, en voor de 2500 Nederlandsche onderdanen is ook een aardig ziekenhuis beschikbaar, het St. Rose hospitaal, onder leiding der Dominicanessen van Voorshoten. De dokter van het Fransche deel zou zijn patiënten ook graag hierheen zenden, als hij hen er mocht behandelen. Maar men is in deze streken nog niet zoover in de internationale betrekkingen als bij voorbeeld in de grensgemeenten van Nederland, België en Duitschland, waar volgens verdrag ook de buitenlandsche geneeskundigen de practijk mogen uitoefenen. Hopelijk komt het in St. Maarten ook zoover, ten bate van het hospitaal, dat dan meer betalende patiënten krijgt, en tot vreugde van den Franschen arts en van zijn zieken, want het Fransche gedeelte moet het nog zonder ziekenhuis doen; dat wil zeggen: ter hoofdplaats Marigot staat sinds een paar jaren een alleraardigst gebouw, bestemd om als ziekenhuis te worden ingericht. Maar men verzuimde te zorgen voor meubels enz. en voor verpleegsters, en zoo staat het daar, zonder patiënten! Voorloopig heeft de dokter het als woning betrokken.

De bevolking van St. Maarten is in groote meerderheid gekleurd, al vindt men er nog afstammelingen van blanke families. Een in vele opzichten belangwekkende groep vormen de „poor whites”, een blondharige, blauwoogige groep van ongeveer 200 zielen, in een dorp aan de Simpsonbaai wonend, en aan de vischvangst een sober bestaan dankend.

Deze lieden zijn in de literatuur bekend als een der voorbeelden, dat het voor blanken in de tropen mogelijk zou zijn, zich onvermengd gedurende een paar eeuwen te handhaven en met handenarbeid hun brood te verdienen. Helaas, het voorbeeld gaat niet geheel op. St. Maarten ligt wèl in de tropen (18° N.B.), de bevolking is wèl onvermengd gebleven, wèl is haar vruchtbaarheid zeer voldoende, maar aan degeneratie is zij niet ontkomen. Daaraan werkte zeker de inteelt mede: de groep is te klein. Een tweede zeer nadeelige factor was tot voor korten tijd de ankylostomiasis. De menschen sprongen zeer slordig met hun faecaliën om, hadden geen latrines, droegen geen schoenen, en de gevolgen bleven niet uit. De gouvernementsgeneeskundigen zorgden ervoor, dat de aandacht van de regeering hierop gevestigd werd; systematische behandeling met chenopodiumolie, bouw van behoorlijke latrines (fig. 15); contrôle op het gebruik daarvan, en wettelijke voorschriften op het dragen van schoenen buitenshuis (met opleggen van straffen) hebben aan de kwaal een einde gemaakt, zoodat de mijnwormziekte nu practisch tot het verleden behoort.

Een ander probleem voor deze menschen is moeilijker op te lossen: de huidkanker. De blanke huid dezer blonde menschen heeft blijkbaar te weinig weerstand tegen de prikkels van felle zon, hitte en zeewater. De mannen zijn allen visschers, en bij velen hunner vindt men aan het gelaat beginnende epitheliomen, aanvankelijk van betrekkelijk goedaardig karakter, met dus weinig neiging tot recidiveeren indien bijtijds chirurgisch wordt ingegrepen. Maar ziedaar, hieraan hapert den laatsten tijd wat; om redenen, welke hier niet ter zake doen, valt het den plaatselijken arts moeilijk, de noodige ingrepen te verrichten, zoodat machtiging noodig is ter opzending der lijders naar Curaçao. Deze wordt gaarne gegeven en komt ook snel af, maar dan komt de moeilijkheid: de kostwinner kan niet eenige weken zijn

Plaat 157,
fig. 15.

Plaat 158, en den man met een neus-epitheliom, dien men op een der photo's (fig. 16) afge-
fig. 16—18, beeld ziet. Wij hadden juist een bezoek gebracht aan een patiënt, die den raad tot
opereeren indertijd in den wind geslagen had, en die nu met een afschuwelijk in-
vretend carcinoom op den dood lag te wachten (zie fig. 18); de dokter wees op dit
gevolg, maar de man antwoordde: „You know how it is, doc; I am a poor man and
my family depends on my daily fishing. I can 't leave them for a few weeks” 1).
Het is zeer te hopen, dat de heletselen voor opereeren ter plaatse spoedig worden
opgeheven!

De epitheliomen komen bijna alleen bij mannen voor, wat te verklaren is door
de omstandigheid, dat de vrouwen niet uit visschen gaan en dus veel minder aan
de schadelijke prikkels zijn blootgesteld. De aandoening is familiair. Dr. SPITZER
rapporteerde over 10 patiënten het volgende: 6 hunner zijn wegens epitheliomen
aan het gelaat geopereerd en bleven tot dusver vrij van recidief. Twee hebben
verruqueuse tumoren in het gelaat, een hunner voorloopig nog goedaardig eruit
ziend, de ander reeds maligne degenererend. Ten slotte zijn er twee met inopera-
bele carcinomen van het gelaat. Als types voeg ik hierbij de photo's 16, 17 en 18.

Vier hunner zijn broeders; een vijfde broer, nu niet op het eiland vertoevende,
moet ook wegens huidkanker van het gelaat geopereerd zijn. Twee anderen zijn
eveneens broeders en tevens volle neven van de eerste vier. Men wist verder te
vertellen, dat huidkankerfamilies ook op andere eilanden in de buurt voorkomen,
eveneens onder blanke visschers, bij voorbeeld op het vlakbij gelegen Britsche
eiland Anguilla. De vader der 4 broers overleed ook aan huidkanker, een andere
patiënt vertelde dat twee zijner ooms dezelfde ziekte hadden!

Onder de gekleurde visschers van Philipsburg, die aan dezelfde prikkels zijn
blootgesteld, komen de huidepitheliomen niet voor.

Op mijn wandeling door het plaatsje ontmoette ik den Nederlandschen pastoor
van het in de buurt gelegen Fransche eiland St. Barthélémy; deze vertelde mij,
dat op dit eiland, naast enkele honderden gekleurden, ongeveer 2000 blanken
wonen, afstammelingen van lieden uit Bretagne en Normandië, visschers van
beroep, niet vermengd met negers of indianen, en ook nog de oude kleederdrachten
in eere houdend. Mij ontbrak de gelegenheid, dit verhaal door een onderzoek ter
plaatse te verifieeren. Het merkwaardige is, dat in de wereldliteratuur over blanke
volksplantingen in de tropen steeds dezelfde voorbeelden worden aangehaald,
onder andere de Sabanen (over wie straks meer), de Duitschers in Espirito Santo
(Brazilië) en de blanken van North Queensland (Australië), doch dat men nooit
iets leest over deze vrij talrijke groep Fransche blanken. Zij worden in deze streken
algemeen aangeduid als „tjatja's”, en onder dit begrip vallen dan ook de blanken
van het vroeger Deensche, nu Amerikaansche eiland St. Thomas. Ik geloof, dat
hier nog een wijd veld van wetenschappelijk werk openstaat; het zou zeker de
moeite loonen, al deze groepen anthropologisch en sociologisch te onderzoeken.
Dit geldt zeker niet het minst voor de blanken, die sinds 1640 het zoo idyllisch
gelegen eiland

SABA

bevolken. Dit ligt 2 uren stoomens van St. Maarten; het is niets dan een vulkaantop,
die steil uit de zee oprijst en nagenoeg ontoegankelijk is. De boot ankert een paar
honderd meter uit de kust en het roeiboortje, waarin in dat vak zeer bedreven Saba-
nen de riemen hanteeren, wordt handig door de branding naar de slechts 20 M.
Plaat 158, breede landingsplaats eerst geroeid, dan geschoven, de passagiers door een zeildoek
fig. 19. tegen de golven beschut (fig. 19). Geheel droog komt men toch niet aan wal, maar
men is al blij, dat de heele zaak niet omgeslagen is.

Een steil tredenpad, uitgehouwen in de rotsen, voert naar het 200 M. hoog gele-
gen hoofdplaatsje, The Bottom, zoo geheeten omdat het op den bodem van den

1) Het gesprek werd inderdaad in het Engelsch gevoerd, want dit is de omgangs-
taal der bevolking, zoowel blank als gekleurd, der Nederlandsche Antillen Boven
den wind.

krater ligt. Hier wonen ondergezaghebber, dokter en zoo voort, hier is ook het hospitaalje, eigenlijk een gewoon huisje, maar voor een gemeenschap van slechts even over de 1000 zielen kan men ook geen echt ziekenhuis verlangen.

Te paard gaat het dan naar het 1 uur verder en hooger gelegen dorp Windward-side, waar ook nu nog de blanke bevolking de meerderheid vormt. Wie, zooals schrijver dezes, voor het eerst dit eiland bezoekt, valt van de eene verbazing in de andere. Men is in de tropen steeds omringd geweest door gekleurde lieden, en plotseling vindt men zich verplaatst in een blanke omgeving: bijna allen zijn blond en blauwoogig, flink van gestalte. Bij het postkantoor staat een groep vrouwen op de mail te wachten (fig. 20). Ook dit is typeerend, want Saba is van ouds een vrouweneiland geweest. Oudtijds trökken de mannen erop uit om als zeevarenden hun brood te verdienen. Nu is daarbij gekomen de aantrekkingskracht der oleeilanden Curaçao en Aruba, met als gevolg dat niet alleen Saba, doch ook Bonaire, St. Maarten en St. Eustatius langzaam aan hun bevolking zien verminderen en dat de vrouwen er verreweg in de meerderheid zijn.

Tot voor een paar jaren was er een dorpje, Mary's Point, bevolkt door enkele blanke families, die door verregaande inteelt sterk aan het degenereren waren. Het bestuur heeft de huizen dezer lieden afgebroken en hen genoodzaakt zich te midden der andere Sabanen in the Bottom te vestigen.

Het is jammer, dat Saba zoo moeilijk te bereiken en zoo afgelegen is, want het eiland is in vele opzichten een bezoek overwaard; aan den anderen kant heeft deze ligging het den afstammelingen van de Zeeuwen, Schotten en wellicht ook Zweden mogelijk gemaakt, zich staande te houden! De bodem levert slechts een poover bestaan op, en het is de vraag, hoelang de traditie nog gehandhaafd zal worden, dat de Sabaan uitvliegt, zijn gezin jarenlang achterlaat, maar op zijn ouden dag het eiland weer opzoekt, Zal hij er op den duur toe overgaan, zich blijvend te vestigen op de eilanden, die oeconomisch meer vooruitzichten bieden? De laatste jaren komt het steeds meer voor, dat de vrouwen haar mannen naar het „buitenland" vergezellen; vroeger was dit een ongehoord feit!

Twee dingen treffen bij de blanken, zoowel van Saba als van St. Maarten: de sterke onderlinge gelijkenis, welke ongedwongen te verklaren is door de algemeene bloedverwantschap, en de zeer eigenaardige huidkleur. Ik weet het niet goed onder woorden te brengen, doch opmerkelijk is zeker de veelal bleekrose, pasteuse huid van het gelaat, het best te vergelijken met rose suikergoed; in het bijzonder de vrouwen van tegen de 30 jaren en ouder hebben een sterk gerimpelden en geplooiden hals en nek; het rööd der lippen is algemeen weinig geaccentueerd. Dit neemt niet weg, dat men nu en dan rood- of donkerblonde schoonheden tegenkomt, een ware oogentroost!

Weer 2 uren stoomens verder ligt St. Eustatius, het West-Indische Veere. In den bloeitijd van de 18de eeuw heette het de „gouden rots". De hoofdplaats Oranjestad telde 25.000 zielen, en de Engelsche admiraal RODNEY, in woede ontstoken omdat de batterij van het fort Oranje de rebellenflag der Amerikanen salueerde, maakte er in 1776 250 schepen buit! Nu komt er eens in de week een stoomertje, en verder is het een vervallen grootheid. De ruïnes van een groote Hervormde kerk, van een Portugeesche synagoge, van enorme pakhuizen en zoo voort vormen met het fort de eenige bezienswaardigheden, en de ruim 1000 zielen tellende gekleurde bevolking leidt een kleurloos bestaan; de bodem is echter vruchtbaarder dan die van de andere eilanden, en daarom tracht het bestuur, den landbouw te bevorderen. Een gouden rots wordt het vermoedelijk nooit meer, maar het is misschien mogelijk de hellingen ervan in een groen gewaad te steken!

De „Baralt" zet de reis voort, naar het weer 2 uren varen verder gelegen Britsche en veel grootere eiland St. Kitts, waar protectie-maatregelen een groote suikerriet-cultuur mogelijk maken. Daarmee is dan het eindpunt van de vaart bereikt; op den terugweg worden de eilandjes nog even aangedaan, en dan is de rondreis naar de Bovenwindsche eilanden in 10 etmalen afgeloopen.

Op reis, Augustus 1939.

CH. W. F. WINCKEL.

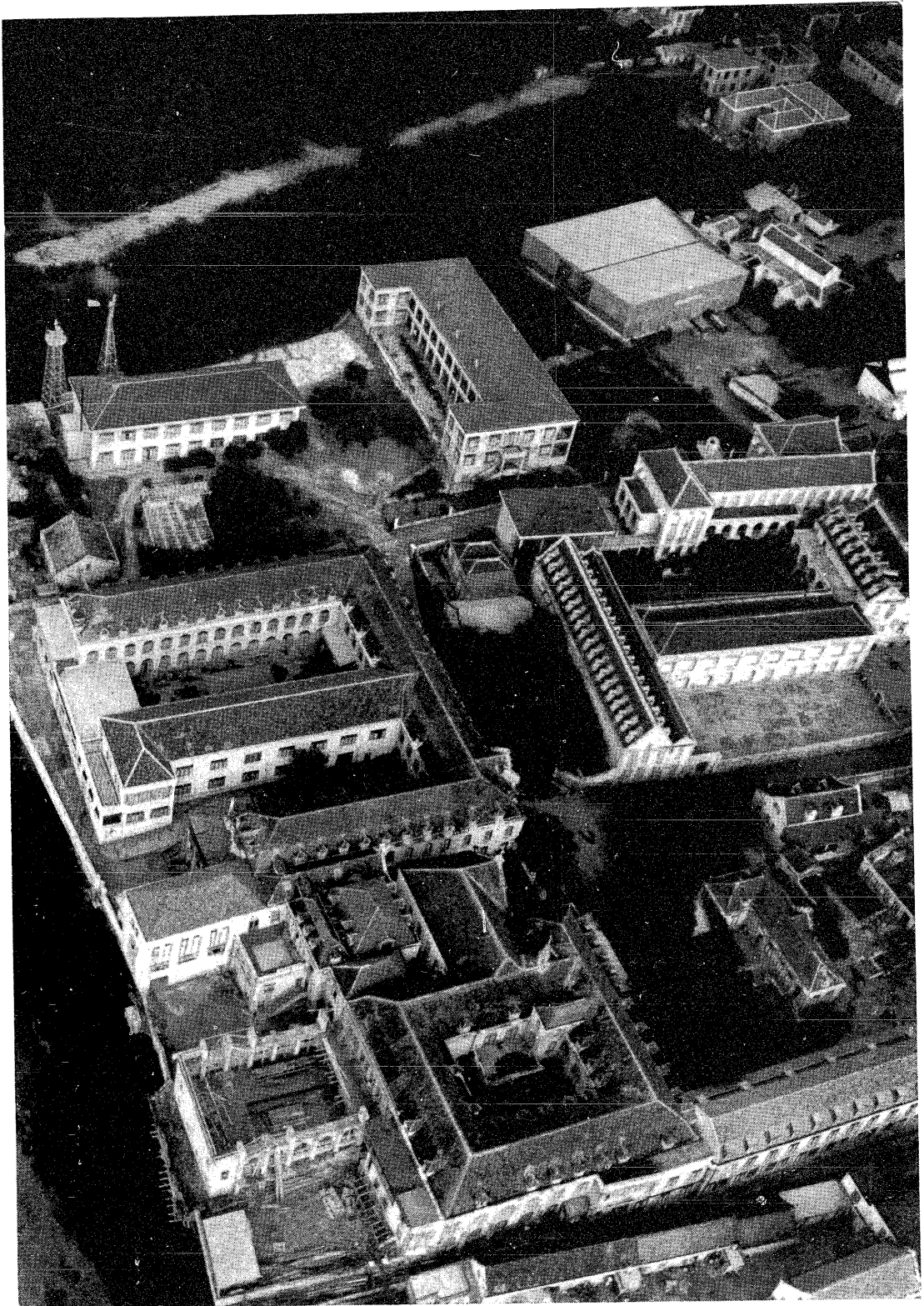

Fig. 8. Het St. Elisabeth's gasthuis te Willemstad, uit de lucht gezien.
(Photo K. L. M.).

CH. W. F. WINCKEL, DE NEDERLANDSCHE ANTILLEN. II.

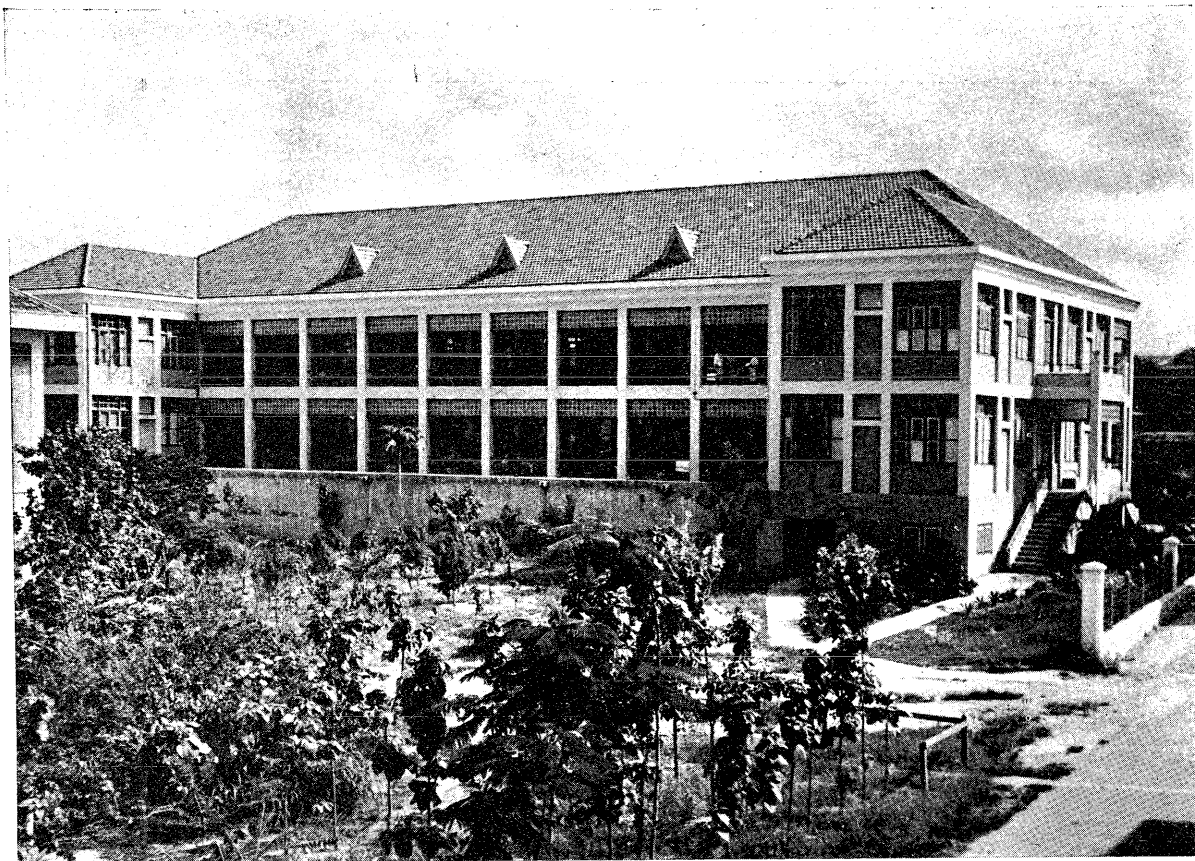

Fig. 9. Het Theresia-paviljoen van het St. Elisabeth's gasthuis, bestemd voor lijders aan tuberculose.

Fig. 10. Leprozerie Zaquito, even buiten Willemstad, Curaçao.

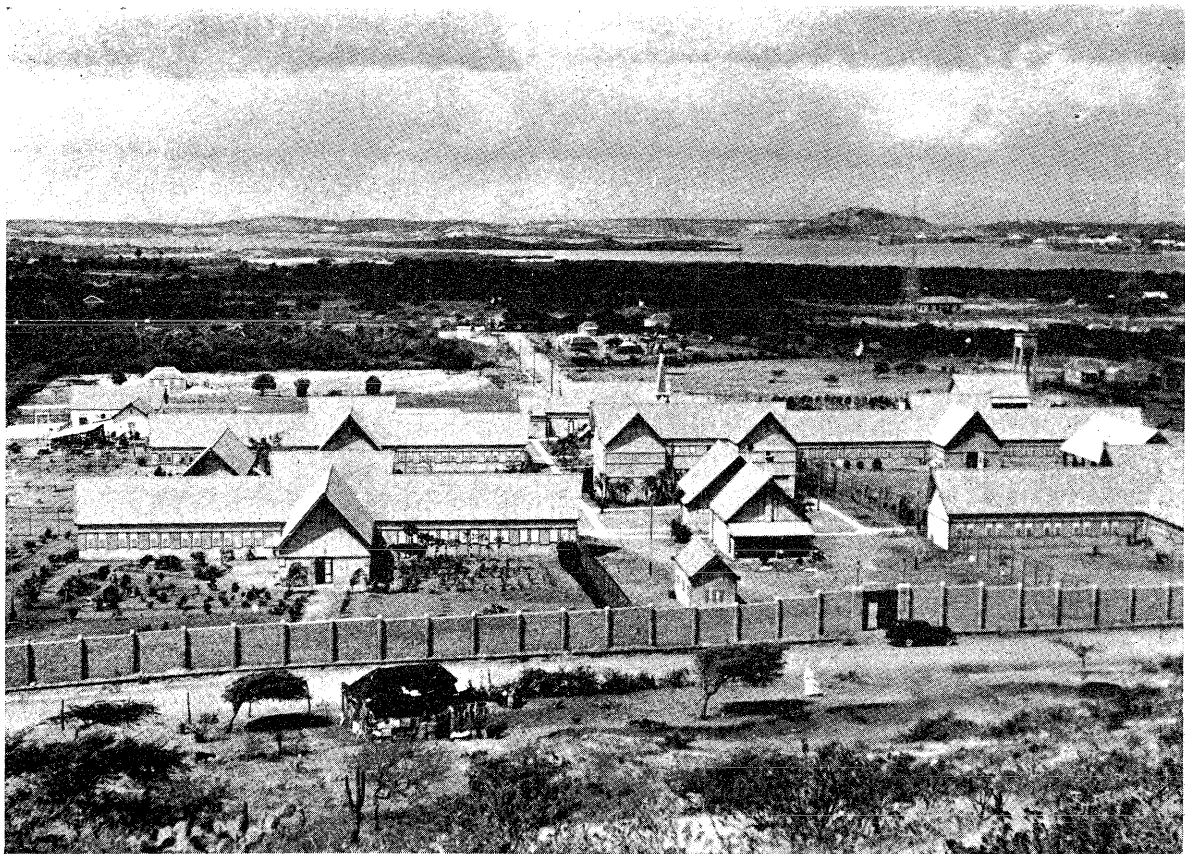

Fig. 11. Krankzinnigengesticht Rustoord Groot Kwartier, aan den weg om het Schottegat gelegen.

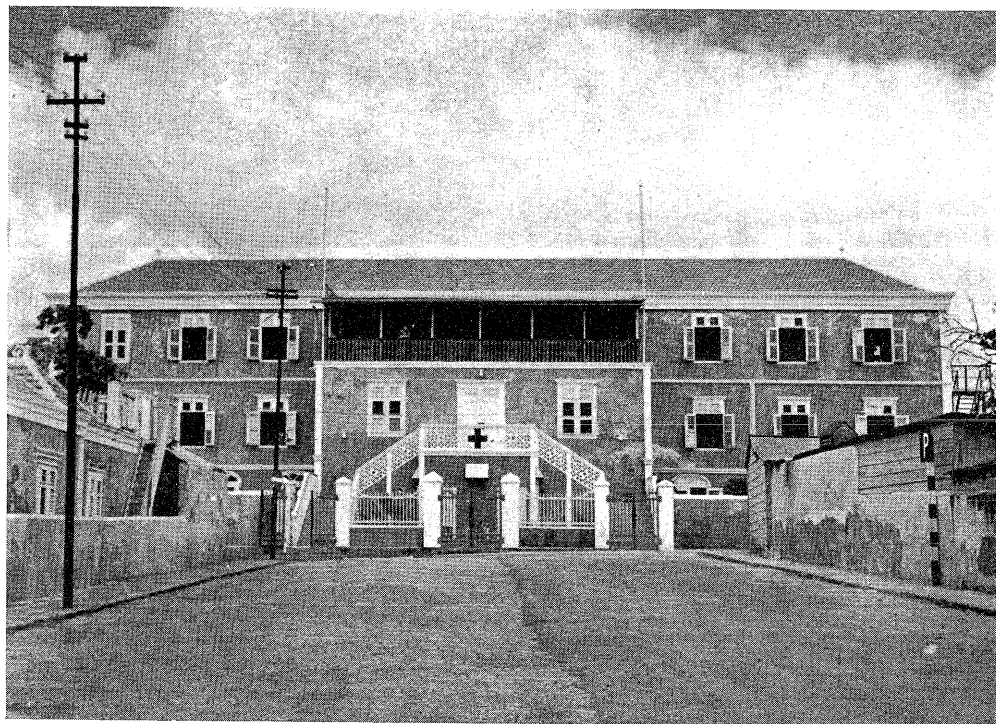

Fig. 12. Sanatorium Het Groene Kruis, te Willemstad.

CH. W. F. WINCKEL, DE NEDERLANDSCHE ANTILLEN. II.

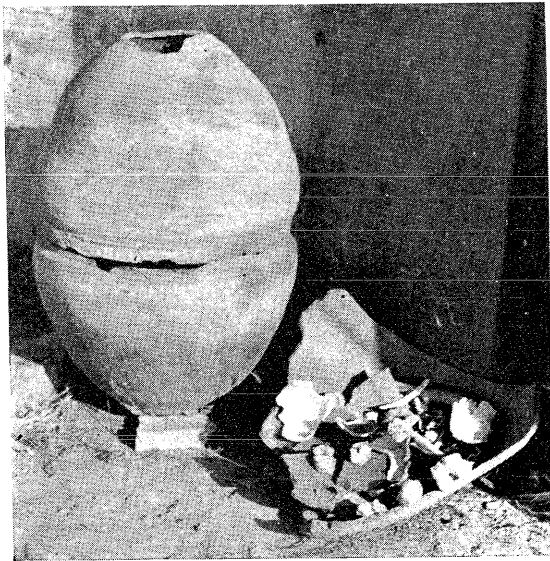

Fig. 13. Onlangs op Aruba opgegraven urnen van een indianengraf; ernaast wat scherven met skeletdeelen.

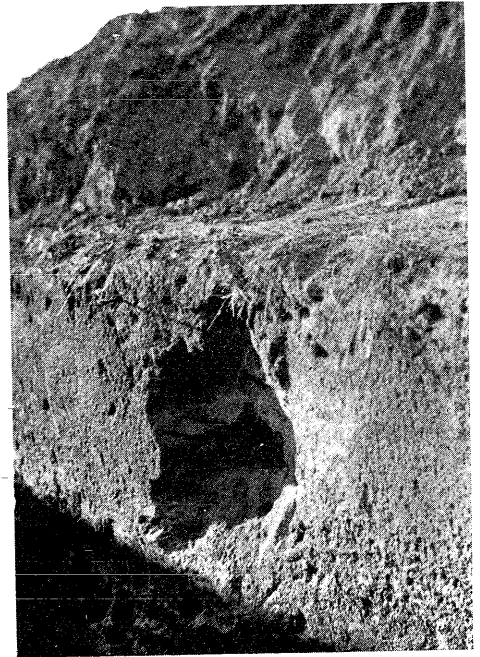

Fig. 14. De plaats, waar deze urnen gevonden werden.
Photo Zr. KAPTEYN.

Fig. 15. Groep huizen der blanke visschers aan de Simpsonbaai te St. Maarten, met een gemeenschappelijk privaat, als maatregel tegen de mijnworminfectie.

Fig. 16. Beginnend epitheliom op den neusrug.

Fig. 17. Beginnende kwaadaardige verandering van een epitheliom op de wang.

Fig. 18. Eindstadium; linker oog verwoest, uitgebreid carcinoom van neus en kaak.

CH. W. F. WINCKEL, DE NEDERLANDSCHE ANTILLEN. II.

Fig. 19. Hoe men op Saba landen moet.

Fig. 20. Sabaansche vrouwen wachten bij het postkantoortje van Windwardside op de mail, die o.a. postwissels van de buitenaf werkende mannen moet brengen. Bijna allen lijken sterk op elkaar.